

iTukutuku me baleti ira na tamata era sotava na COVID-19

Me'u na kila vakacava ni'u sa sotava oti na COVID-19?

Na COVID-19 e sa matau tu ena itikotiko raraba. Keitou kerei ira na lewe ni COVID-19 mera tukuna vei ira na tamata era a vakayagataka na nodra gauna mai na 2 na siga ni bera ni ra tekivu ivakatakilakila se 2 na siga ni bera ni ra vakatovolea e dua na ka vinaka (se o cei ga a liu) ni sa tiko vei ira na COVID-19.

Kevaka e dua e tukuna vei iko ni ko sa veitaratara tiko kei na dua na tamata e tiko vua na COVID-19, vakayagataka na ivakasala oqo mo kila vakavinaka kina na nomu ririkotaki kei na veika e rawa ni o cakava mo taqomaki iko kina, nomu matavuvale kei na nomu itikotiko.

O cei e rawa ni vakaleqai?

Ena tubu cake na kena rawa ni yaco na mate ena COVID-19:

- ena levu ni gauna o dau vakayagataka vata kei na dua e tiko na nona COVID-19 kei na nomu veimaliwai vakavoleka kei ira
- ena gauna o tiko kina e loma (e lailai sobu na ririko kevaka o tiko e tautuba)
- ena gauna o sega ni dara kina e dua na matavulo (ena lailai sobu na kena ririko kevaka e dara talega o koya e tiko vei iko e dua na iqaloqalo).

Na itatao ni wainimoli e vakalailaitaka na kena rawa ni yacovi na COVID-19, ia na veitaqomaki oqo e vakalailaitaki ena toso na gauna ka na sega ni rawa ni yaga vakalevu mai na so na ivaqa ni COVID-19, me vakataka na Omicron. Na ivakarau ni kena vakaukauwataki ena vukea vakalevu na veitaqomaki oqo, oka kina na kena vakayagataki na Omicron. E bibi talega na itataqomaki ena kena taqomaki mai na mate ca. Sa dodonu vei keda kece me ra rawata na nodra veivakayadrati ena gauna ga e rawa kina.

Mo book taka na nomu i vakatovotovo ni COVID-19 sa kerei mo ni sikova na [COVID-19 Vaccine Clinic Finder](#) (Valenivolavola ni Wainimate ni COVID-19).

Na cava na balavu ni gauna me'u na vakaleqai kina?

Ni ko sa raica oti e dua e tiko vua na COVID-19 o sa na rawa ni rawata me 14 na siga. E vuqa na tamata era vakatubura na COVID-19 era na rawata ena imatai ni 7 na siga ka vakatalega kina oqo ena gauna o rawa ni ririkotaki vakalevu kina. Ia, e rauta ni 25% na kisi ena taraicake kina na COVID-19 ena maliwa ni siga 7 kei na 14.

Na cava me'u cakava kevaka me'u a sotava e dua e tiko na nona lewe ni COVID-19?

Na nomu rawa ni rawati na COVID-19 ena yavutaki ena mataqali veitaratara e tiko vei iko kei na dua na tamata e tiko vua na COVID-19. Ni ko vakasamataka tiko na veika e gadrevi ena nomu vakatovotovo kei na tiko tani, vakasamataka mada na veika o sotava tiko, oka kina na veika rerevaki o rawa ni tauca kina na tamata rawarawa o bula tiko se cakacaka vata kei ira.

O ira taucoko na tamata era sotava e dua e tiko vua na COVID-19 e dodonu me ra dau wanonova toka vakavinaka na [symptoms](#) (ivakatakilakila). Kevaka e yaco na ivakatakilakila, me vakatovolei sara vakatotolo. Raica na ituvatuva e ra me baleta na ikuri ni ivakamacala ni ka me caka tarava.

Na cava soti au gadreva vakalawa?

Kevaka o vakaitikotiko vata kei na dua e tiko vua na COVID-19 sa dodonu kina mo muria na [NSW Health Self Isolation Guidelines](#) kei na iDusidusi ni Nomu Vakatikikitaki Koya vakataki koya me 7 na siga. E dodonu talega mo muria na iDusidusi ni Veisoliyaki Vakataki Koya ni Tiko Bulabula me 7 na siga kevaka sa tukuni vei iko mo cakava oqo mai vei na NSW Health.

Kevaka o a raica e dua e tiko na nona COVID-19 ena taudaku ni nomu matavuvale, yalovinaka dikeva na nomu leqa ena vakayagataki ni ituvatuva e ra. Vakasamataka mada na ivakarau ni nomu veitaratara kei na tamata e tiko vua na COVID-19 kei na veika o sotava vakataki iko, me vakataka na leqa ena rawa ni o vakacacani ira kina na tamata o tiko kina se cakacaka vata, vakabibi kevaka e tu vei ira na ituvaki e rawa ni ra rawarawa kina (me vaka beka oqo, tauvimate tudei, se mate ni kemoce).

Na cava eso na ivakaraitaki ni kena laurai e cecere ka lailai na kena ririkotaki?

Vakayagataka na teveli oqo mo raica kina na veika e rawa ni o sotava ena COVID-19, kei na veika mo cakava, kevaka e tukuni vei iko e dua e veitaratara tiko kei na dua e tiko vua na COVID-19.

About you	Ririko ni COVID-19	Na cava me'u cakava?
Au tiko vata kei na dua e tiko vua na COVID-19 (O au e dua na veitaratara e vale)	E cake	<p>Na veitaratara taucoko ni matavuvale e dodonu me:</p> <ul style="list-style-type: none"> Vakamura na idusidusi nei Koya ga vakataki iko ka tu duadua voli me 7 na siga mai na gauna a vakatovolei kina na imatai ni COVID-positive tamata e gadreva na lailai ena nomu matavuvale. Vakayacora e dua na vakatovotovo totolo ni veiqati (RAT) ena kena totolo duadua e rawa ka vakakina ena Siga 6. Me dua tale na nomu RAT kevaka o na vakaraitaka na kena ivakatakilakila. Kevaka e tu vei iko na ivakatakilakila ka rawa ni yaco kina at risk of severe disease* (ena rawa ni yaco kina na mate ca) mai na COVID-19, yalovinaka me dua mada na vakatovotovo ni PCR kena dodonu vinaka ka rawa ni o dikevi vakatotolo mo qaravi kina. Kevaka era sega ni vinaka kece na veitarogi, sa rawa mo biuta tu vakawawa ni oti e 7 na siga. Na ririko ni vakatorocaketaki ni COVID-19 e cecere me 14 na siga ni oti na kena laurai, o koya gona, me 7 na siga ni oti na nomu biubiu e dodonu mo: <ul style="list-style-type: none"> levea na veivanua rerevaki eso (na tauvimate, kauwai makawa, qaravi ni vakaleqai vakayago, iyauqaqa ni veivakadodonutaki) dara e dua na matavulo ena loma ni vanua e sega ni vakaitikotiko kina raica na ivakatakilakila ka vakatovototaki vakatototaki ni PCR. levea na veivanua osooso kei na cakacaka mai vale ke rawa

About you	Ririko ni COVID-19	Na cava me'u cakava?
		<ul style="list-style-type: none"> E sega ni gadrevi mo tokaruataka tale na tiko tani kevaka e dua tale ena nomu vakatovolei ni matavuvale ena loma ni 14 na siga ni oti na nomu tiko duadua Kevaka e dua tale ena nomu matavuvale ena vakatovolei ni matavuvale e vinaka me baleta na COVID-19 sivia na 14 na siga ni oti na gauna ni nomu tiko vakatikitiki, sa dodonu mo tu vakatikitiki tale ka vakamura na idusidusi me baleti ira na veitaratara ena nodra matavuvale na tamata e tiko na nodra COVID-19. <p>Kevaka e rawa ni o rawata e dua na ka vinaka ena dua ga na gauna, e dodonu mo tiko duadua ka muria na Testing positive to COVID-19 and managing COVID-19 safely at home (Vakatovototaki ni vinaka ki na COVID-19 ka vakatulewa vakavinaka e vale) ivakasala ni COVID-19. Me baleta na ikuri ni ivakamacala, raica na Get tested for COVID-19 (Vakatovolei me baleta na COVID-19).</p>
<p>Au a vakayagataka e dua na gauna balavu vata kei na dua e tiko vua na COVID-19 (e.g. Au a tiko ena bogi taucoko e nodratou vale se neitou icili e vale ena yakavi) se keirau veivolekati vakavoleka kei na dua e tiko vua na COVID-19 kau sega ni daramaka na matavulo (e.g. keirau draivataka e dua na vanua balavu, se au dau raici ira na gone era sa tu vinaka oqo.)</p>	<p>E cake</p>	<p>Na nomu tiko duadua me 7 na siga mai na iotioti ni gauna o veitaratara kina kei na dua na tamata e tiko vua na COVID-19 sa sala mana duadua ni nodra taqomaki na tani.</p> <p>Vakayacora e dua na vakatovotovo totolo ni veiqati (RAT) ena kena totolo duadua e rawa ka vakakina ena Siga 6. Me dua tale na nomu RAT ni o na cakava eso na ivakatakilakila (se dua na vakatovotovo ni PCR kevaka o at risk of severe disease*). Kevaka era sega ni vinaka kece na veitarogi, sa rawa mo biuta tu vakawawa ni oti e 7 na siga. Ena loma ni 7 tale na siga ni oti na kena biu vakatikitiki, e rawa ni o vukea na kena tarovi na kena vakatetei na COVID-19 ena nomu muria na vakatutu ena sala How can we all help slow the spread of COVID-19? (E rawa vakacava ni da veivuke kece me berabera na vakatetei ni COVID-19?)</p> <p>Kevaka e yaco mai e dua na ka vinaka, e dodonu mo tu vakatikitiki me 7 na siga ni oti na nomu vakatovolei ka muria na Testing positive to COVID-19 and managing COVID-19 safely at home advice.</p> <p>Me baleta na ikuri ni ivakamacala, raica na Get tested for COVID-19.</p>
<p>Au a vakayagataka eso na gauna vata kei na dua na tamata ka tiko kina na COVID-19 (e.g. keitou dau vakayakavi vata se sota ena dua na pub, kalavo se so tale na soqo ni veimaliwai.)</p>	<p>vakasaqaso</p>	<p>E sa vakaturi me totolo sara na nomu vakatovototaki ni mekena ka muria na ivakasala ni vakatovototaki totolo ni meca ena Getting tested for COVID-19 factsheet (Me vakatovolei ena itukutuku ni COVID-19).</p> <p>Kevaka e veisaqasaqa na nomu vakatovotovo ka sega na kena ivakatakilakila, e sega ni gadrevi mo tu vakatikitiki. E dodonu me tiko vei iko e dua na ikarua ni vakatovotovo totolo ni mekeni ena Siga 6. Me totolo sara na nomu vakatovototaki ira kevaka e yaco na ivakatakilakila (se dua na vakatovotovo ni PCR qai kevaka o at risk of severe disease*)</p>

About you	Ririko ni COVID-19	Na cava me'u cakava?
Au a veitaratara vakalekaleka se vakayawa kei na dua e tiko vua na COVID-19 (e.g. au a biuti i ra na volivoli, se keitou taubale e tautuba), se a soli vei au e dua na kisi ni qaqarauni ena Service NSW App.	I ra	<p>Yadrava na ivakatakilakila</p> <p>Kevaka e yaco na ivakatakilakila, me totolo na nomu vakatovototaki (RAT) ena gauna vata ga o ya. Kevaka e ca na nomu RAT, tu vakatikitikitaki iko ka cakava e dua tale na RAT ena loma ni 24 na auwa, se rawata e dua na vakatovotovo ni PCR ka vakatikitikitaki iko ni ko waraka tiko na kena macala. Kevaka e veisaqasaqa na ikarua ni nomu vakatovotovo, tu duadua tu ga me yacova ni sa yali na ivakatakilakila. Kevaka e rawa ni o rawata e dua na ka vinaka, e dodonu mo tiko duadua ka muria na Testing positive to COVID-19 and managing COVID-19 safely at home.</p> <p>Kevaka e tu vei iko na ivakatakilakila ka rawa ni at risk of severe disease*, me dua mada na nomu vakatovotovo ni PCR.</p>

* Era nanuma na tamata ni ra na rawai vakalevu ena mate veitauvi o ya o ira na marama bukete, o ira na tamata tamata ena ikalawa kei na Yanuyanu o Torres Strait (vakabibi o ira e vakaleqai tu na yagodra), leweni Yanuyanu ni Pasifika, tamata sega ni vakuwai (16 na yabaki ka sivia) kei ira na tamata era na dro.

Kevaka o gadreva mo vakatovolei ka sega ni rawa ni o raica e dua na vakatovotovo totolo ni veitemaki, e rawa ni o vakatovotovo ena dua na [testing clinic](#) (valenibula ni vakatovotovo). Me baleta na ikuri ni ivakamacala ni ivakaraitaki ena [NSW Government - Guidance for businesses with a worker who tests positive for COVID-19](#) (NSW Government - Guidance for bisinisi kei na dua na daucakacaka ka dau vakatovototaka na veika vinaka ena COVID-19).

E rawa vakacava ni da veivuke ena kena vakaberaberataki na vakatetei ni COVID-19?

E tiko eso na ikalawa rawarawa e rawa ni da vakayacora kece me vukea na kena vakamaluataki na vakatetei ni COVID-19.

- Kakua ni lako ki na dua na vanua ke o tauvimate. Vakatoolei vakatotolo ka tu tani me yacova ni ko sa ciqoma e dua na ka ca.
- Kevaka o tiko ena iwasese ni sikovi iko vakasivia se levu, kakua ni sikova na veivanua e bibi kina na kena rivarivabitaki (qaravi ni gone, qaravi ni vakaleqai vakayago, iyauqaqa ni veivakadodonutaki); kevaka o tiko ena iwasese lailai ni kena sakasua ka gadrevi mo sikova e dua vei ira na ituvaki oqo, keitou vakayaloqaqataki iko mo ni cakava taumada e dua na vakatovotovo totolo ni meca ka daramaka e dua na matavulo ni veisiko tiko.
- Tiko yawa 1.5 na 5 na taucoko ni ilawalawa mai vei ira na tamata ena vanua e rawa kina ka levea na ilawalawa vakatamata
- Dara e dua na matavulo
- Dau samaka na ligamu ena sovu se sovu kei na wai ni vakasavasavataki ena loma ni 20 na sekodi
- Vakayacora tiko na vei soqoni ni veimaliwai e tautuba, ka vakaiyalayala na kena iwiliwili
- Curu yani ki na veivanua ena nomu vakayagataka na lawa ni QR ena veivanua era tu kina.

Evei me'u na kunea kina na ivakasala ni veitokoni e tiko ni'u tiko duadua ga vakataki au?

Me baleta na ikuri ni ivakamacala ni veitokoni e tiko, raica na [Self-Isolation Guideline](#).

Veivuke ena nomu vosa

Kevaka o gadreva mo vakadewataka se vakadewataka na veiqaravi, qiri ena Talevoni ni Hotline ni Matanitu ena 1800 020 080 (ka digitaka na digidigi 8). Na veiqaravi oqo e sega ni saumi ka taqomaki.